

Dawid Michalski

Rozwój uniwersalnej ochrony praw człowieka

Pojęcia prawa człowieka używa się w dziedzinie nauk prawnych, nauk społecznych, a nawet nauk humanistycznych. Jednak brak jest powszechnie przyjętej i zaakceptowanej definicji pojęcia praw człowieka, zarówno na płaszczyźnie doktrynalnej, jak i normatywnej. Zatem można uważać to pojęcie za interdyscyplinarne, o wielu cechach, których występowanie utrudnia wskazanie jednolitej koncepcji z uwagi na wielopłaszczyznowość w obszarze badawczym. Hipotezą, którą zamierzam dowieść w niniejszym opracowaniu jest twierdzenie, że próba doprecyzowania definicji terminu praw człowieka i jej ochrony, jest procesem uwarunkowanym historycznie i na efekty tego procesu wpływ miały wydarzenia o doniosłości prawnej. Nie bez znaczenia są w tej kwestii również założenia ideologiczne. Pojmowanie pojęcia jednostki, jej miejsce we współczesnym świecie, stosunek do państwa, a także percepcja wzajemnych relacji tych wymienionych podmiotów są istotnymi czynnikami definiotwórczymi¹. Próba opisanie definicji praw człowieka poprzez pewne ich desygnaty wydaje się możliwa do dokonania. Próbę zdefiniowania praw człowieka podejmie się poprzez przedstawienie kręgu charakterystycznych pojęć.

W toku pracy badawczej wyodrębniono kluczowe kwestie poznawcze:

1. Jakie wartości definiują prawa człowieka?
2. Jakie środki podejmowano na rzecz zapewnienia ochrony tych praw?
3. Które ze źródeł międzynarodowej ochrony praw człowieka mają charakter fundamentalny i uniwersalny?

¹ M. Balcerzak, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka*, red. M. Balcerzak, S. Sykuna, Warszawa 2010, s. 345–346; A. Wiśniewski, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa*, red. J. Zajadło, Warszawa 2007, s. 257; H. Grosespiel, *The evolving concept of human rights: western, socialist and third world approaches*, [w:] *Human Rights. Thirty years after the Universal Declaration*, red. B.G. Ramcharan, Hague 1978, s. 41–65 (tam wskazanie starszej literatury przedmiotu).

Rozwój praw człowieka

Umieędzynarodowienie problematyki praw człowieka zostało dokonane w momencie utworzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych, gdzie za podstawowy cel uznano popieranie i zachęcanie do szanowania praw człowieka i podstawowych wolności, a także poprzez późniejszą działalność Narodów Zjednoczonych w tym przedmiocie². Zatem zainteresowanie społeczności międzynarodowej kwestiami ochrony praw człowieka jest stosunkowo młodą dziedziną prawa międzynarodowego publicznego. Początek jurydyzacji, czyli przekształcania koncepcji na język prawa miał miejsce dopiero po II wojnie światowej. W doktrynie i publicystyce zwraca się uwagę na pojęcia kluczowe dla zagadnienia ochrony praw człowieka. W odniesieniu do historycznej kształtującej się ochrony, istotnym czynnikiem były rozważania myślicieli filozofii prawa³. Wyodrębniali oni m.in. godność czy wolność jako elementy wartościowe. Wiele z nich miało charakter względny, tzn. że na przestrzeni wieków nie interpretowano ich jednakowo.

Względność dotyczy pojęcia wolności. Współcześnie nie jest możliwym rozprawianie o prawach człowieka bez pojęcia wolności. Natomiast, jeszcze w połowie XIX w. niektórym grupom społecznym (np. niewolnikom) odmawiano prawa do wolności⁴. Bezspornie jednak dostrzega się w doktrynie konkretny desygnat definicji pojęcia praw człowieka, który jest źródłem tych praw – godność⁵. Pierwszym badaczem, który podjął się badań nad związkiem pomiędzy prawami człowieka a godnością był Jacques Maritain, który jednakową godność każdej osoby ludzkiej wywnioskował na podstawie chrześcijańskiego personalizmu⁶. Jerzy Zajadło zauważa także, że „zwią-

² Więcej na ten temat zob.: J. Zajadło, *Historia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka a spór uniwersalizm – relatywizm*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2006, nr 15; s. 519–533, idem, *Historia powstania Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka a współczesność*, „Aequitas” 2013, nr 1, s. 7–22.

³ Filozofia prawa jest jedną z nauk o prawie, chociaż istnieje spór w doktrynie dotyczący jej statusu metodologicznego. Jedni twierdzą, że należy do filozofii, inni zaś, że jest częścią nauk prawnych. Podobnie jak filozofia w ogóle, odnosi się do ontologii, etyki, ma charakter refleksji nad istotą prawa. Więcej na ten temat zob. J. Zajadło, *Filozofia prawa*, [w:] *Leksykon współczesnej teorii i filozofii prawa...*, s. 88–91.

⁴ Przełomowym wydarzeniem na świecie była likwidacja niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych po podpisaniu Proklamacji Emancypacji w 1863 r. oraz 13 poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych w 1865 r. Formalna likwidacja niewolnictwa w Europie stała się przedmiotem umowy międzynarodowej podpisanej w ramach Ligi Narodów w dniu 25 września 1926 r. (Konwencja w sprawie niewolnictwa).

⁵ D.J. Michalski, *Źródła międzynarodowej ochrony praw dziecka w Organizacji Narodów Zjednoczonych*, „Aequitas” 2013, nr 1, s. 47.

⁶ Na temat związku prawa i godności obszernie pisze Wiktor Osiatyński, w: W. Osiatyński, *Prawa człowieka i ich granice*, Kraków 2011, s. 292–299.

zek między prawami i godnością człowieka okazał się na tyle immanentny, że nie pozwala na automatyczną eliminację tego ostatniego pojęcia z tekstów normatywnych, mimo trudności interpretacyjnych powstających na tle jego nieokreśloności i *sui generis* aksjomatycznego charakteru”⁷.

Godność człowieka jest przyrodzonym i niezbywalnym aksjologicznym źródłem uprawnień jednostki wobec państwa. Współcześnie, gdy wchodzi w skład uniwersalnego systemu wartości, uznaje się ją za źródło dla podstawowych praw i wolności człowieka. Zauważa się także, że w realiach politycznych, poszanowanie godności powinno mieć miejsce przede wszystkim w porządku państwa prawa. W prawie międzynarodowym publicznym nie ma legalnej definicji godności. Filozoficzne podstawy nauki prawa wydają się być wskazaniem dla próby dookreślenia znaczenia tego terminu. Do kategorii godności, jako podstawy praw człowieka, zaczęto się odnosić po II wojnie światowej⁸.

Pierwszymi dokumentami, w których pojawiły się pojęcia „godność” i „prawa człowieka” były Karta Narodów Zjednoczonych i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁹. Jednakże nie określono tam jednoznacznej relacji pomiędzy tymi pojęciami. Współcześnie uważa się, że obok godności, wolność, jako druga wartość uważana za bezwzględna, jest źródłem praw człowieka. Analizując poglądy filozofów zwróci uwagę nierozzerwalna łączność godności z wolnością jako podstaw współczesnych praw człowieka.

Prawa człowieka, jak wiele pojęć filozoficznych, swoje źródła ma w starożytności. Dzisiejsze idee praw człowieka były przedmiotem myśli społecznej dziejów najdawniejszych¹⁰. Roman Kuźniar wskazuje na Kodeks Hammurabiego, oraz osiągnięcia greckich i rzymskich filozofów oraz polityków, jako na najwcześniejsze źródła. W europejskim kręgu cywilizacyjnym koncepcje praw człowieka rozwijały się ze względu na powszechną obecność etyki chrześcijańskiej. *Dignitas* było przedmiotem interpretacji licznych filozofów. Już św. Tomasz z Akwinu zwrócił uwagę na podmiotowość osoby ludzkiej. Dla jednego z najwybitniejszych myślicieli chrześcijańskich, „bycie

⁷ J. Zajadło, *Godność jednostki w aktach międzynarodowej ochrony praw człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1989, vol. 51, z. 2, s. 106.

⁸ C. Mik, *Zbirowe prawa człowieka. Analiza krytyczna koncepcji*, Toruń 1992, s. 13; K. Dobrzeńcki, *Godność człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 144–147; M. Balcerzak, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 347; B. Wildstein, *Will the West Survive?*, „American Behavioral Scientist” 2005, vol. 48, nr 6, s. 674.

⁹ Zob. zwłaszcza wstęp do Karty NZ (ustęp 2) z 26 czerwca 1945 r. oraz wstęp do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (ustęp 1). Teksty obu aktów zob. A. Przyborowska-Klimczak, *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2008, s. 9–30 i 134–138.

¹⁰ E. Brems, *Human Rights: Universality and Diversity*, b.m.w., 2001, s. 8; Ch. Tomuschat, *Human Rights. Between Idealism and Realism*, Oxford–New York 2003, s. 6–22.

podmiotem” godności było tym, co kształtuje osobę. Wynikało to z modelującej zakres praw człowieka teorii prawa natury. Były to podstawy personalistycznego pojmowania człowieka. W takim definiowaniu godności osoby ludzkiej wyróżnia się dwa istotne elementy: zakaz instrumentalnego traktowania oraz istnienia dla siebie – bycia celem samym w sobie. Immanuel Kant w wielu kwestiach zgadzał się z św. Tomaszem. Przygotował podstawy metodologiczne idealizmu niemieckiego. Uznawał godność za wrodzony atrybut osoby ludzkiej, poprzez który umożliwia się samodzielne decydowanie o sobie. Podobnie uważał, że istotnym jest bycie wolnym podmiotem samodzielnie wyznaczającym sobie cele. Wolność uważał za najwyższą wartość w postępowaniu jednostki. W mniemaniu Kanta jest to wartość bezwarunkowa. Współcześnie cytowany John Locke, będący prekursorem doktryny liberalizmu podkreślał, że wszyscy ludzie są wolni i równi. Zwracał uwagę, że jest to jedno z praw naturalnych, w które człowiek został wyposażony przez Boga. Rousseau, będący skrajnym przedstawicielem myśli oświeceniowej, twierdził że człowiek jest ważny jako naturalnie występująca jednostka, a wolność jest ponadpaństwowym i ponadczasowym naturalnym prawem człowieka. Z kolei w bardzo powszechnej teologii chrześcijańskiej godność osoby ludzkiej oparta jest na treści Objawienia¹¹. Zgodnie z treścią Pisma Świętego (a dokładniej Księgi Rodzaju) twierdzi się, że człowiek został stworzony „na obraz i podobieństwo Boga”¹².

Na podstawie dotychczasowych rozważań dostrzega się fakt próby podjęcia się określania przez filozofów relacji jednostki i władzy publicznej od początków filozofii państwa. Taka refleksja może prowadzić do wniosku, że idea praw człowieka rozwijała się od czasów powstania instytucji państwa.

Na skutek powyższych rozważań można także wyodrębnić katalog cech wspólnych współczesnego pojęcia praw człowieka, do których należą: powszechność (prawa człowieka dotyczą wszystkich ludzi); przyrodzoność (godność jest tym, z czego wynikają prawa człowieka); niezbywalność (nikogo nie można pozbawić godności); nienabywalność (nie ma przesłanek, które trzeba by spełnić, aby stać się podmiotem wyposażonym w godność); współzależność, niepodzielność i wzajemne wspieranie się¹³.

¹¹ Więcej na temat rozważań filozofów nad pojęciem godności i wolności zob.: J. Stevenson Murer, *The Myth of Autonomy: Subjectivity, Heteronomy and the Violence of Liberalism Individualism*, „Polish Political Science. Yearbook” 2010, vol. XXXIX, s. 126–127; R. Kuźniar, *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2004, s. 19–29; K. Dobrzeńcki, *Godność człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 144–147; A. Sylwestrzak, *Historia doktryn politycznych i prawnych*, Warszawa 2009, s. 130, 198–202 i 244–245.

¹² Księga Rodzaju, Rdz. 1.26, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań–Warszawa 1980, s. 24–25.

¹³ M. Piechowiak, *Filozofia praw człowieka*, Lublin 1999, s. 80–81; M. Balcerzak, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 351.

Pomimo trudności w sformułowaniu jednolitej definicji praw człowieka, w polskiej doktrynie prawa międzynarodowego publicznego, w literaturze przedmiotu także próbuje się je definiować przez opisanie, poprzez wskazanie określonych cech.

Michał Balcerzak zwraca uwagę, że prawa człowieka to standardy (wzorce) oczekiwanego traktowania jednostek przez państwo w różnych dziedzinach życia. Jednostki mogą być także postrzegane jako większa grupa, w której są zrzeszone. Standardów oczekiwanego traktowania poszukuje się w różnych dziedzinach życia, w których władza publiczna, poprzez swoje działanie, wpływa na określoną, konkretną sferę życia osobistego lub społecznego jednostek. Takie wpływanie może być rzeczywiste albo potencjalne. Wpływanie może się przejawiać w określonym prawodawstwie realizowanym w ramach jurysdykcji władzy publicznej wobec podmiotów – przede wszystkim osób fizycznych. Marek Piechowiak wskazuje na podstawowe cechy praw człowieka: powszechność, przyrodzoność, nienaruszalność, integralność ochrony. Z kolei Cezary Mik używa pojęcia „możności ludzkich” (zdolności, uprawnienia, interesy), wypływających z przyrodzonej każdemu człowiekowi godności, dla opisanie terminu praw człowieka w prawie międzynarodowym publicznym. Ponadto jako katalog szczególnych cech podaje: niezbywalność podmiotową, niezbywalność przedmiotową i niezbywalność terytorialną oraz uniwersalność¹⁴.

Nienabywalność i niezbywalność, to inaczej przyrodzoność. Niezbywalność podmiotowa, to niemożliwość pozbawienia jakiegokolwiek podmiotu – osoby fizycznej jego przyrodzonej godności. Niezbywalność przedmiotowa, to brak możliwości ograniczania lub nawet całkowitego pozbawiania godności kogokolwiek. Natomiast niezbywalność terytorialna oznacza niedopuszczalność ograniczania lub całkowitego wyłączenia godności ludzkiej ze względu na terytorium, tzn. gdziekolwiek miałyby to mieć miejsce. Cecha uniwersalności – powszechności, to inaczej prawa człowieka w wymiarze powszechnie stosowanym.

W doktrynie wskazuje się na kilka stadiów rozwojowych praw człowieka: „idealizacja”, „konceptualizacja” i „jurydyzacja” czy jak proponuje Tadeusz Jasudowicz – „normatywizacja”¹⁵. Pierwsze ze stadiów to próba stworzenia podstawy koncepcji oraz rozwijanie świadomości wśród jednostek odnośnie ich relacji i stosunku do państwa oraz państwa do jednostek. „Konceptualizacja”, to próba wypracowania racjo-

¹⁴ Por. poglądy M. Balcerzaka, M. Piechowiaka i C. Mika na temat definicji praw człowieka w: M. Balcerzak, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 349–350; M. Piechowiak, op.cit., s. 110–124; C. Mik, op.cit., s. 20–21.

¹⁵ T. Jasudowicz, *Geneza ochrony praw człowieka*, [w:] B. Gronowska, T. Jasudowicz i in., *Prawa człowieka i ich ochrona*, Toruń 2005, s. 22–23; K. Drzewicki, *Internationalization of Human Rights and Their Juridization*, [w:] *Introduction to the International Protection of Human Rights, A Textbook*, red. R. Hanski, M. Suksi, Turku/Åbo 2004, s. 25–47; M. Balcerzak, *Prawa człowieka*, [w:] *Leksykon ochrony praw człowieka...*, s. 347.

nalnej i spójnej logicznie koncepcji dla pojęcia „praw człowieka” i dla realizacji tych praw. Natomiast „jurydyzacja” ma na celu skonkretyzowanie normy prawnej z dotychczasowych rozważań filozoficznych. Może się to dziać równolegle na dwóch płaszczyznach – krajowej oraz międzynarodowej (internacjonalizacja praw człowieka).

W doktrynie wyróżnia się typy praw człowieka i odpowiednio się je kataloguje. W powszechnej akceptacji jest typologia zaproponowana przez Karela Vasaka w 1972 roku¹⁶, zgodnie z którą dzieli się prawa człowieka na określone generacje:

- I – prawa osobiste i polityczne;
- II – prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne;
- III – prawa solidarnościowe.

Prawa należące do pierwszej generacji zostały poddane ochronie traktatowej na podstawie postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, który jest pozytywnoprawnym doprecyzowaniem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Prawa drugiej generacji chroni się w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Natomiast prawa trzeciej generacji są osobną kategorią teoretyczną, innym ujęciem pewnych elementów rzeczywistości¹⁷. Zatem wydaje się, że współcześnie jedynie tak zwane „miękkie prawo” może regulować elementy proponowane na przedmiot ochrony. Przykładowo, zagadnienie prawa do zdrowego i zrównoważonego środowiska dopiero od lat 70. XX w. jest przedmiotem zainteresowania społeczności międzynarodowej. Nie było zatem możliwym, aby ochrona tej wartości mogła zostać objęta uniwersalnym prawem traktatów pierwszej połowy XX w.

Jednakże pozostając na samych poglądach filozoficznych i w sferze doktrynalnej niewiele udało się osiągnąć dla próby utworzenia pojęcia praw człowieka, i w konsekwencji, zinstytucjonalizowanej ochrony praw i wolności zarówno indywidualnych (dotyczących jednostki), jak i kolektywnych (dotyczących wspólnoty ludzi – narodu).

Idea międzynarodowej ochrony praw człowieka ma swoje podstawowe źródło doktrynalne w koncepcji praw natury. Państwa winny być obowiązane do zapewnienia jednostce „minimalnego standardu traktowania”. Dopiero utworzenie Organizacji Narodów Zjednoczonych sprawiło, że „idealizacja” przepoczwarzyła się w „konceptualizację”¹⁸.

¹⁶ Temat genezy kategorii praw człowieka, nazwanych później generacjami, obszernie jest opisany w: K. Drzewicki, *Prawo do rozwoju. Studium z zakresu praw człowieka*, Gdańsk 1988, s. 11 i n.

¹⁷ M. Piechowiak, op.cit., s. 68, 71 i 74.

¹⁸ A. Michalska, *Prawa człowieka w systemie norm międzynarodowych*, Warszawa–Poznań 1982, s. 11.

Źródła międzynarodowej ochrony praw człowieka w systemie ONZ

Poprzez doświadczenia II wojny światowej, społeczność międzynarodowa dostrzegła konieczność powołania skutecznej ochrony o charakterze uniwersalnym. Takie działanie doprowadziło do powstania tak zwanego prawa praw człowieka¹⁹, jako wyspecjalizowanej gałęzi prawa międzynarodowego publicznego.

W doktrynie prawa praw człowieka wytworzyła się definicja ochrony praw człowieka. Bogusław Banaszak proponuje określić je jako „ogół środków oraz działalność mającą na celu zapewnienie i realizację praw człowieka”²⁰. Wydaje się, że mogą tutaj być wzięte pod uwagę różne formy działalności, struktury, mechanizmy i procedury, podejmowane w celu zapewnienia ochrony praw jednostki. Takie zorganizowane działanie winno prowadzić do wypracowania konkretnych systemów ochrony praw jednostek²¹.

Współcześnie całokształt działalności Narodów Zjednoczonych w obszarze praw człowieka opiera się na takich zasadach, jak:

- odpowiedzialność za promocję i ochronę praw człowieka ponoszą poszczególne państwa;
- promocja i ochrona praw człowieka jest przedmiotem prawowitej troski społeczności międzynarodowej;
- społeczność międzynarodowa powinna popierać proces coraz pełniejszej implementacji praw człowieka, umacniania praworządności oraz podejmować skuteczne kroki celem zapobiegania pogwałcania praw człowieka²².

Mając powyższe na uwadze, system ochrony praw człowieka, który został wytworzony i funkcjonuje w ONZ określa się mianem powszechnego lub uniwersalnego. Należy zwrócić uwagę na wieloaspektowość pojęcia uniwersalności: zasięg terytorialny – system obejmuje cały świat, aspekt przedmiotowy – wspólny system wartości, aspekt podmiotowy – dotyczy wszystkich państw członkowskich ONZ²³. Tym samym społeczność międzynarodowa w reakcji na skutki, jakie wywołane zostały dla ludzkości w następstwie działań zbrojnych skłonna była do powzięcia zorganizowanego działania celem zapewnienia uniwersalnej ochrony praw człowieka.

¹⁹ Szerzej na temat procesu kształtowania się prawa praw człowieka zob. A. Łopatka, *Międzynarodowe prawo praw człowieka*, Warszawa 1998, s. 12–16.

²⁰ B. Banaszak, *Zagadnienia podstawowe. Terminologia*, [w:] B. Banaszak i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005, s. 14.

²¹ Podobnie uważa Sylwia Jarosz-Żukowska, w: S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony*, Wrocław 2004, s. 175–176.

²² A. Łopatka, op.cit., s. 242.

²³ S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, op.cit., s. 178.

Karta Narodów Zjednoczonych

Państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych zdecydowały uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny, która aż dwukrotnie za życia ówczesnej ludzkości wyrządziła jej cierpienia, dlatego dnia 26 czerwca 1945 r. podpisano, podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych w San Francisco, Kartę Narodów Zjednoczonych²⁴. Państwa te – Strony Karty zauważyły już w preambule, że cierpienia dotknęły ludzkość aż dwukrotnie w XX w. – podczas I i II wojny światowej. Ponadto, twórcy tego aktu uznali za kluczowe przywrócenie wiary „w podstawowe prawa człowieka, w dostojność i wartość jego osoby”²⁵.

W preambule odwołano się także do godności, wolności jednostki. Przede wszystkim jednak ochrona praw człowieka została umieszczona wśród podstawowych celów funkcjonowania Organizacji Narodów Zjednoczonych. Z tego powodu chronienie jednostek musiało być uznane za jeden z priorytetów w działalności Narodów Zjednoczonych²⁶. Wiele organów ONZ, które za przedmiot swojej działalności mają prawa człowieka, działa bezpośrednio na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych²⁷.

Karta NZ, ze względu na częste odwoływanie się do praw człowieka, była pierwszym traktatem wielostronnym, o uniwersalnym zasięgu działania, w którym sformułowano zasady międzynarodowej ochrony praw człowieka. O prawach człowieka mówi się także regulując zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej i społecznej oraz w przepisach, którymi uregulowano kompetencje organów ONZ²⁸.

W przestrzeganiu praw człowieka upatrywano występowania istotnej gwarancji pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Celem współpracy politycznej państw miało być zawarcie umów międzynarodowych, a także nałożenie wiążących zobowiązań. Natomiast w niewiążących rezolucjach i deklaracjach jedynie wyrażono polityczną wolę współpracy²⁹. W Karcie Narodów Zjednoczonych wyeksponowano zasadę poszanowania praw człowieka. Na podstawie zawartych tam postanowień od wszystkich członków ONZ wymaga się stosowania zasady równych praw i wolności, zasadniczych dla wszystkich. Kontrola międzynarodowa została uznana za ważny instrument w implementowaniu praw człowieka. Skutkiem takiej zorganizowanej współpracy członków Organizacji Narodów Zjednoczonych obecnie jest wypracowany,

²⁴ Dz.U. 1947, nr 23, poz. 90 z późn. zm.

²⁵ Zob. tekst preambuły do Karty Narodów Zjednoczonych.

²⁶ R. Wieruszewski, *ONZ-owski system ochrony praw człowieka*, [w:] B. Banaszak i in., *System ochrony praw człowieka...*, s. 62.

²⁷ Ochrona praw człowieka została wyrażona *expressis verbis* w art. 1, 55 i 56 Karty Narodów Zjednoczonych.

²⁸ A. Michalska, *Prawa człowieka w systemie norm międzynarodowych...*, s. 19–21.

²⁹ J. Symonides, *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*, Warszawa 1977, s. 5–17.

kompletny międzynarodowy system ochrony praw człowieka³⁰. Jednakże z uniwersalną ochroną związane są także wątpliwości i przeszkody.

Co do obowiązków państw w zakresie ochrony praw człowieka, istnieją rozbieżności w doktrynie czy w przypadku istotnych naruszeń podstawowych standardów praw człowieka państwa naruszające te prawa mogą się obecnie powoływać na zakaz ingerencji w wewnętrzne sprawy danego państwa. Taki zakaz ingerencji w sprawy należące do wewnętrznej kompetencji państwa zagwarantowano w art. 2 ust. 7 Karty. Niektórzy autorzy twierdzą, że w przypadku takich naruszeń państwa nie mogą się powoływać na zakaz interwencji, inni natomiast, że państwa członkowskie powinny współpracować z ONZ w tym zakresie, aby ochronić je przed nadużywaniem pojęcia interwencji humanitarnej³¹.

Filozofia zawarta w Karcie NZ okazała się być dobrym punktem wyjścia dla dalszego rozwoju prawa międzynarodowego publicznego i instytucji Organizacji Narodów Zjednoczonych. Przełomowym aspektem jest dorozumiane wyrażenie zgody społeczności międzynarodowej na przyjęcie odpowiedzialności za przestrzeganie podstawowych praw człowieka. Dokument ten był impulsem do dalszych działań na rzecz ochrony praw człowieka, gdyż w późniejszych aktach powoływano się na jego postanowienia. Postanowienia Karty oraz późniejsze rezolucje były podstawą do wyposażenia organów ONZ (Zgromadzenie Ogólne, Rada Powiernicza, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny, Rada Gospodarczo-Społeczna) w określone kompetencje dotyczące ochrony praw³².

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka³³ była kolejnym aktem społeczności międzynarodowej, w którym bardziej szczegółowo podjęto problematykę ochrony praw człowieka. Została przyjęta w formie rezolucji 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. W założeniu miał to być akt konkretyzujący postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych w zakresie praw człowieka. Jako że nie był to traktat czy jakiegokolwiek multilateralne porozumienie międzynarodowe, był to zatem *per se* ko-

³⁰ Por. R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005, s. 267–269; W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2007, s. 262–263.

³¹ Porównaj stanowiska przedstawione w: A. Michalska, *Prawa człowieka w systemie norm międzynarodowych...*, s. 16–17; eadem, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka*, Warszawa 1976, s. 161; R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne...*, s. 268.

³² R. Kuźniar, *op.cit.*, s. 60; S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, *op.cit.*, s. 180.

³³ Polski tekst Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zob. A. Przyborowska-Klimczak, *op.cit.*, s. 134–138.

lejny akt bez gwarancji i zobowiązań stron – jedynie „wielki autorytet moralny”, jak się uważało, jedynie nieformalna interpretacja Karty Narodów Zjednoczonych³⁴.

W toku prac przygotowawczych pojawiły się pierwsze rozbieżności. Kwestią sporną były dwie koncepcje co do formy przyszłego aktu. Z jednej strony proponowano uchwalenie swoistego „manifestu międzynarodowego”; natomiast z drugiej – traktatu, w którym nałożonoby na państwa ściśle określone obowiązki prawne. Ponadto okres powojenny cechował się ideologiczną rywalizacją Zachodu ze Wschodem, co potęgowało różnice pojęciowe i interpretacyjne przygotowywanego dokumentu³⁵. Ostatecznie zwyciężyła koncepcja aktu niewiążącego, gdyż dokument ma formę rezolucji oraz nie zapewniono jakichkolwiek gwarancji realizacji ogłoszonych praw.

Za Anną Michalską prawa i wolności zawarte w Deklaracji można usystematyzować w trzy podstawowe grupy:

- prawa i wolności osobiste,
- prawa i wolności publiczne,
- prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne³⁶.

Należy jednak pamiętać, że przyznane prawa są jak zawsze korelatywnie sprzężone z obowiązkami. Każdy człowiek ma także swoje obowiązki wobec społeczności. Dlatego w korzystaniu ze swoich praw i wolności podlega ograniczeniom w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych (art. 29 pkt 2 i 3).

Dokonując oceny Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka dostrzega się, że była inspiracją do dalszych prac nad uniwersalną, zorganizowaną ochroną praw człowieka. Normy już ustanowione powinny być stosowane przede wszystkim w społeczeństwach, na terytoriach państw ONZ. Oznacza to, że powinny obowiązywać *erga omnes*. Przejawem tego jest implementacja rozwiązań do krajowych, wewnętrznych porządków prawnych, już na szczeblu konstytucyjnym. Pozwala to, aby postanowienia niewiążącego aktu zaczęły być powszechnie stosowane i chronione.

Deklaracja została uchwalona przez niemal całą społeczność międzynarodową, ówczesnie zorganizowaną prawnie. Jest pierwszym aktem, który w sposób kompleksowy ujmuje prawa człowieka. Ówczesne regulacje w wewnętrznych systemach pań-

³⁴ J. Oraá Oraá, *Universal Declaration of Human Rights*, [w:] *International Protection of Human Rights: Achievements and Challenges*, red. F.G. Isa, K. de Feyter, Bilbao 2006, passim; J. Symonides, op.cit., s. 24–36; W. Góralczyk, S. Sawicki, op.cit., s. 263.

³⁵ A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 171.

³⁶ Wymienione rodzaje praw nie mają charakteru bezwzględnej klasyfikacji ze względu na wzajemne przenikanie się, uzupełnianie i wynikanie. Zakres przedmiotowy został szerzej opisany i odpowiednio skatalogowany [w:] A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 173–175.

stwowych nie były wypełnione tak szerokimi deklaracjami wobec jednostek. Omawiany akt jest rezultatem połączenia różnych doktryn i myśli prawnych, które były dostrzegalne w wewnętrznym prawodawstwie. Obserwuje się koncepcje prawnonaturalne (przyrodzona godność), pozytywistyczne (przepisy i normy prawne)³⁷.

O uniwersalizmie świadczy także fakt, że postanowienia dotyczą każdej jednostki ludzkiej („każdy człowiek ma prawo”), bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, poglądy polityczne i inne, narodowość, pochodzenie społeczne, majątek, urodzenie czy jakiegokolwiek inne różnice (art. 2 ust. 1). Postanowienia zawarte w Deklaracji skierowane są do „wszystkich ludzi i wszystkich organów społeczeństwa” (tekst preambuły oraz art. 1, 2, 29).

Deklaracja poza tym, że nie ma charakteru wiążącego, napisana jest stosunkowo ogólnikowym językiem. Jest to wbrew pozorom istotny atut pozwalający na zastosowanie wnioskowania *a minori ad maius*, co umożliwi rozstrzygnięcie spornych kwestii na korzyść człowieka. Ogólność postanowień nie powoduje niepotrzebnych sporów co do istoty i znaczenia określonych pojęć. Może być to czynnikiem ułatwiającym przyjmowanie dokumentów o charakterze rezolucji.

Z drugiej jednak strony zbyt ogólnikowe twierdzenia mogą doprowadzić do nadinterpretowania znaczenia pojęć także na niekorzyść jednostki. Ponadto brak międzynarodowej kontroli nad przestrzeganiem Deklaracji obniża jej rangę i z pewnością było czynnikiem ułatwiającym jej przyjęcie. Dla wielu państw, szczególnie rozwijających się, zasady sformułowane w Deklaracji są postulatami *de lege ferenda* i dotyczą przyszłości jeszcze bardzo odległej³⁸.

Dla państw – członków ONZ celem postanowień Deklaracji było doprowadzenie do powszechnego uznania i zagwarantowania pewnego minimum praw, które ludzkość uznała za podstawowe na danym etapie rozwoju społecznego. Ogłoszenie Deklaracji było zakończeniem pierwszego etapu tworzenia systemu międzynarodowej ochrony praw człowieka. Katalog zawartych tam praw okazał się być punktem wyjścia dla dalszej działalności Organizacji i jej członków na rzecz zorganizowanej, uniwersalnej ochrony praw człowieka³⁹.

³⁷ A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 187–188.

³⁸ *Ibidem*, s. 190.

³⁹ *Ibidem*, s. 190–191.

Wybrane traktatowe systemy ochrony praw człowieka

W ramach działalności ONZ można wyróżnić siedem kluczowych konwencji międzynarodowych, w których zagwarantowano realizację i przestrzeganie wartości wymienionych w Karcie Narodów Zjednoczonych, ale przede wszystkim jednak w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Akty te cechują się specjalnymi mechanizmami kontrolnymi, przez co możliwa jest do realizacji ambicja państw – członków ONZ monitorowania przestrzegania postanowień rezolucji.

Jedynie w ramach tych siedmiu umów ukształtowano system organów kontrolnych nadzorujących realizację postanowień. Do podstawowych celów działalności organów kontrolnych zalicza się:

- promowanie kultury praw człowieka;
- interpretowanie traktatów na podstawie systemu sprawozdawczości i skarg indywidualnych;
- przyjmowanie komentarzy i rekomendacji, co ma prowadzić do wskazywania kluczowych problemów;
- pomoc państwom w identyfikacji naruszeń praw człowieka, a także w znalezieniu właściwej metodologii poprawy zaistniałej sytuacji przez dialog między-państwowy oraz sformułowanie uwag i rekomendacji końcowych;
- stworzenie możliwości dochodzenia swoich praw dla ofiar naruszeń;
- informowanie opinii publicznej na temat sytuacji w dziedzinie praw człowieka i stymulowanie do przeciwdziałania potencjalnym zagrożeniom⁴⁰.

Ze względu na pogładowy charakter i przekrojowość rozważań w niniejszej pracy zostaną omówione dwa dokumenty. Są to: Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych⁴¹ oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych⁴². Zostały przyjęte podczas jednej sesji i były pierwszymi aktami, które nie były tylko manifestami i życzeniami, ale już skutecznymi regulacjami.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka jest składową Międzynarodowej Karty Praw Człowieka, gdyż w 1947 r. podjęto również pracę nad innymi dokumentami mającymi wchodzić w skład wyżej wymienionego aktu. W 1966 r., po dziewiętnastu latach, jednymyślnie uchwalono właśnie Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych.

⁴⁰ R. Wieruszewski, *Reforma traktatowego systemu ochrony praw człowieka*, „Sprawy Międzynarodowe” 2003, nr 3, s. 38.

⁴¹ Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169.

⁴² Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.

W stosunku do dotychczas uchwalanych aktów Pakty były dokumentami przełomowymi, gdyż w treści artykułów drugich nałożono na strony zobowiązania. W postanowieniach skonkretyzowano normy dotychczas zawarte w aktach wcześniej uchwalanych. Ponadto, przyznano ochronę tradycyjnym prawom i wolnościom człowieka, w oparciu o Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Odtąd ideom, prawom i wolnościom zawartym w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka nadano charakter norm prawa międzynarodowego publicznego. Ponieważ Pakty są umowami międzynarodowymi – mają więc charakter wiążący. W treści znalazły się także procedury kontrolne nad implementacją postanowień Paktów w prawodawstwie państw – sygnatariuszy⁴³.

Międzynarodowy Pakt Praw Politycznych i Obywatelskich

W doktrynie proponuje się omawianie Paktów począwszy od Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁴⁴. Co do charakteru prawnego norm, to wyróżnia się normy prawne, w których nałożono na państwa obowiązek pewnych zachowań powinnych (obowiązek podjęcia określonych zadań) i zachowania zakazane (zakaz podejmowania pewnych czynności). Normy mają charakter generalny i abstrakcyjny, gdyż nie określono konkretnie i indywidualnie podmiotów uprawnionych.

Zakres przedmiotowy Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich w znacznym stopniu obejmuje katalog praw i wolności wyartykułowanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Jednakże wyróżnia się kompleksowością ujęcia tematyki⁴⁵.

Do praw osobistych należą wymienione w Pakcie: prawo do życia⁴⁶, zakaz stosowania tortur lub okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, zakaz niewolnictwa, poddaństwa oraz pracy przymusowej, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do swobodnego poruszania i przemieszczania się, a także wyboru miejsca zamieszkania, prawa cudzoziemców związane z wydaleniem z kraju,

⁴³ R. Bierzanek, J. Symonides, op.cit., s. 270–273; W. Góralczyk, S. Sawicki, op.cit., s. 263–264.

⁴⁴ Jest to związane z faktem, iż Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych dotyczy praw pierwszej generacji, podczas gdy Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych i Społecznych dotyczy praw drugiej generacji. Taką systematykę proponuje m.in.: A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*; S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony...*

⁴⁵ M. Nowak, *The International Covenant on Civil and Political Rights*, [w:] *International Protection of Human Rights: Achievements and Challenges...*, passim.

⁴⁶ Zakaz stosowania kary śmierci został wprowadzony dopiero Drugim Protokołem Fakultatywnym, który nie został jednak podpisany przez tę samą liczbę państw, co Pakt.

prawo do sądu, prawo do podmiotowości prawnej, prawo do nienaruszalności życia prywatnego, rodzinnego, mieszkania, korespondencji oraz czci i dobrego imienia, prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania, prawo do wolności słowa, prawo do wstąpienia w związek małżeński, prawo do ochrony rodziny, wreszcie prawo dziecka do ochrony, nazwiska, obywatelstwa, równości wobec prawa oraz prawo do jednakowej ochrony prawnej.

Katalog praw politycznych obejmuje: prawo do demokratycznych wyborów i udziału w życiu politycznym, wolność zgromadzeń i tworzenia stowarzyszeń, prawo do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich.

Treść Paktów wzbogaca także treść Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka o zakaz więzienia za długi, nakaz humanitarnego traktowania pozbawionych wolności wraz z poszanowaniem wrodzonej godności tych osób, prawa osób należących do mniejszości: etnicznych, religijnych lub językowych oraz ich prawa do własnej kultury, praktykowania religii czy używania języka.

Organem powołanym do zapewniania rzeczywistego funkcjonowania systemu ochrony opartego na Pakcie jest Komitet Praw Człowieka. Przyjmuje on sprawozdania państw (obowiązkowa forma), skargi i petycje indywidualne (fakultatywna forma). Na tej podstawie formułowane są wnioski i zalecenia, które następnie są przedstawiane Zgromadzeniu Ogólnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych⁴⁷.

Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych

Przyczyną powstania aktu podobnego w systematyce, ale odrębnego w treści był konflikt pomiędzy państwami cywilizowanymi, a państwami socjalistycznymi dotyczący charakteru prawnego praw drugiej generacji: ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych w swojej treści jest uzupełnieniem Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych o prawa drugiej generacji⁴⁸.

Za Anną Michalską można usystematyzować prawa zagwarantowane w Międzynarodowym Pakcie Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych w trzy podstawowe grupy:

- prawa z dziedziny stosunków pracy;

⁴⁷ Zob. art. 28 i nast. Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

⁴⁸ Więcej na temat podnoszonych różnic w radzieckiej i europejskiej doktrynie praw człowieka zob.: V. Kartashkin, *Human Rights. What We Argue About*, Moskwa 1989, s. 80–83; A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 221–222; S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, op.cit., s. 196.

- prawa z zakresu spraw socjalnych;
- prawa związane z nauką i kulturą⁴⁹.

Szczegółowy katalog praw obejmuje prawo do samostanowienia, prawo do pracy, prawo do sprawiedliwych i korzystnych warunków do pracy, prawo do godziwego wynagrodzenia, prawo do wypoczynku, prawa członków związków zawodowych, prawo do zabezpieczenia i ubezpieczenia społecznego, prawo do opieki nad rodziną, prawo do opieki nad dziećmi, prawo do odpowiedniego poziomu życia, prawo do ochrony zdrowia, prawo do nauki, prawo do kultury.

W odróżnieniu do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, w Międzynarodowym Pakcie Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych nie przewidziano organu mającego zapewniać rzeczywiste funkcjonowanie systemu ochrony opartego na Pakcie. Dlatego dodatkowo powołano w 1978 r. specjalną grupę roboczą dla kontroli realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych⁵⁰.

Części wspólne i różnice

Istotną różnicą pomiędzy treścią obu Paktów jest ich różny charakter prawny i moc obowiązująca norm. W Międzynarodowym Pakcie Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych państwa zobowiązują się do wprowadzenia odpowiedniego ustawodawstwa, poprzez które zostaną podjęte odpowiednie środki ustawodawcze, konieczne do realizacji zagwarantowanych praw i wolności. Oznacza to, że zastosowano celowościowy, a nie skonkretyzowany sposób formułowania przepisów. Wskazano na pewną dążność, która powinna cechować państwa w osiągnięciu określonego celu. Na podstawie przepisów nakazuje się jedynie progresywne podjęcie odpowiednich kroków dla stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw. Natomiast w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych państwa zobowiązują się do przyjęcia odpowiednich środków ustawodawczych, koniecznych dla realizacji zawartych w nim praw i wolności⁵¹.

Różnica w woli państw – członków co do szybkości przyjęcia uregulowań legła u podstaw konieczności powołania dwóch oddzielnych dokumentów. Prawa i wolno-

⁴⁹ A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 218.

⁵⁰ J. Milá Moreno, *The International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights*, [w:] *International Protection of Human Rights: Achievements and Challenges...*, passim; S. Jarosz-Żukowska, M. Jabłoński, op.cit., s. 197.

⁵¹ R. Kuźniar, op.cit., s. 112; A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 220–221.

ści publiczne zawarte w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych winny być zagwarantowane bezzwłocznie, podczas gdy prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne mogą być realizowane progresywnie. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych jest dokumentem, na podstawie którego strony zostały związane bezwarunkowo. Natomiast Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych jest dokumentem, w którym sformułowano jedynie generalne zasady przyszłego zachowania się państw. Oznacza to, że nie są one źródłem zobowiązań międzynarodowych, na podstawie których można by je egzekwować w toku procedury prawa międzynarodowego publicznego⁵².

Jednakże nie oznacza to z kolei, że nie nakładano na państwa obowiązków o charakterze prawnym. Odmienny od Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych jest tylko rodzaj i zakres obowiązków zawartych w Międzynarodowym Pakcie Praw Ekonomicznych Socjalnych i Kulturalnych. Istotnym elementem jest także polityka państwa. Motywowanymi politycznie działaniami determinuje się tempo prac nad realizacją zabezpieczenia praw. Polityka państwa determinowana odpowiednią ideologią będzie czynnikiem, poprzez który wyznacza się w państwie priorytety⁵³.

Normy obu Paktów są podstawą do zastosowania twierdzenia, że na państwa zostały nałożone pewne obowiązki właściwe dla prawa międzynarodowego publicznego. Oba Pakty, poprzez zabezpieczenie ich w mechanizmy kontrolne (sprawozdania państw – stron), mają moc obowiązującą. Natomiast odmiennością jest zakres realizacji zobowiązań, gdyż inne są metody realizacji praw.

Pakty Praw wraz z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka tworzą Kartę Praw Człowieka. Tym samym można mówić o utworzeniu uniwersalnego systemu ochrony praw człowieka. Pakty stanowią wiążące prawnie instrumenty międzynarodowej ochrony praw człowieka. Tym samym umożliwiają podejmowanie zorganizowanych działań na rzecz zapewnienia przestrzegania praw człowieka. ONZ nie zakończyła na tym swojej działalności na rzecz promocji praw człowieka i ich zorganizowanej ochrony. Karta Praw Człowieka uważana jest za „pakiet aktów o charakterze ogólnym”. Do katalogu aktów szczegółowych zalicza się konwencje, w których uregulowano jedno konkretne lub kilka powiązanych ze sobą zagadnień.

⁵² A. Michalska, *Podstawowe prawa człowieka w prawie wewnętrznym a paktów praw człowieka...*, s. 221–222.

⁵³ *Ibidem*, s. 224–225.

Podsumowanie

Rozwój praw człowieka we współczesnym świecie możliwy był przy wykorzystaniu dorobku filozofii prawa. Przede wszystkim średniowieczni filozofowie stworzyli podwaliny pod dzisiejszy zorganizowany system dostrzegając istotne wartości, poprzez które współcześnie definiuje się uniwersalnie prawa człowieka.

Organizacja Narodów Zjednoczonych, jako sukcesor wypracowanych koncepcji Ligi Narodów, jest podmiotem, dzięki któremu umiędzynarodowiono tę problematykę. Próbuąc stworzyć definicję praw człowieka zwraca się uwagę na obecnie niezbędne wartości tego pojęcia, czyli godność oraz wolność. Pomimo trudności w sformułowaniu jednoznacznej definicji usiłuje się je opisywać i wyodrębniać katalog cech wspólnych. Analizując prawa człowieka przez pryzmat stadiów rozwojowych, okazuje się, że na etapie konceptualizacji pojawiła się kwestia wyodrębnienia fundamentalnych praw przysługujących podmiotom. Tym samym w momencie jurydyzacji dokonano zagwarantowania praw wynikających z filozoficznych koncepcji, które okazały się być uniwersalnymi wartościami także we współczesnym zglobalizowanym świecie.

Nie oznacza to jednak, że proces ten był bezproblemowy. Swoiste problemy charakterystyczne dla społeczności międzynarodowej, jak chociażby brak jedności w kwestiach światopoglądowych, istotnie wydłużyły ten proces. Początkowo nie było możliwe wypracowanie skutecznych mechanizmów ochronnych, a jedynie postulatów. Dopiero w drodze przemian dziejowych i po istotnych, przełomowych wydarzeniach prawnomiędzynarodowych możliwe stało się podjęcie wspólnych wysiłków na rzecz zapewnienia i zagwarantowania ochrony przysługujących jednostkom praw.

Efektom tych działań było przyjęcie multilateralnych aktów normatywnych, których postanowienia okazały się być fundamentalne dla współczesnej aktywności społeczności międzynarodowej i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony przysługujących jednostkom praw.

Summary

The development of human rights in contemporary world was possible due to the application the achievements of legal philosophers. First of all, medieval thinkers laid the groundwork for today's organized system of recognizing the important values which today define universal human rights.

The United Nations, as the successor of the concepts of the League of Nations, is the entity which internationalized this issue. Trying to create a definition of human rights draws attention to the essential value of this concept, that is, dignity and freedom. Despite the difficulties in formulating a clear definition it was tried to describe

them and extract the directory common. Analyzing human rights from the perspective of developmental stages, it turns out that at the stage of conceptualization it appeared in the issue of separation of fundamental rights of units. Thus, when juridification has ensured the rights arising from the philosophical concepts, which proved to be universal values also in the modern globalized world.

However, this does not mean that the process was hassle-free. Specific problems inherent in the international community, like the lack of unanimity in crucial matters, significantly lengthened the process. Initially, it was not possible to work out effective mechanisms of protection, and only demands were developed. Only by historical changes and the important breakthrough events, legal and international efforts became possible to undertake joint efforts to ensure and guarantee the protection of individual human rights.

These activities resulted in the adoption of multilateral normative acts, the provisions of which have proved to be fundamental to the contemporary activities of the international community and non-governmental organizations for the protection of individual human rights.